

GINESEY HAQIDA UMMUMIY TUSHUNCHA VA UNING XILMA XILLIGI

Odiljonov Boymurod Elmurod o'g'li

Andijon Davlat Pedagogika Insituti Aniq va tabiiy fanlar fakulteti

Bialogiya yo'nalishi 1- bosqich 101-guruh talabasi

Annotatsiya: Ginesey (yun. gyne — ayol, oikion — uy, boshpana) — gulning reproduktiv qismi, hamma mevakargchalar yig'indisi.

Kalit so'zlar: genesey , apokarpp, sinokarpp, lizikarpp, parakarpp.

Ginesey (yun. gyne — ayol, oikion — uy, boshpana) — gulning reproduktiv qismi, hamma mevakargchalar yig'indisi. Bir-biri bilan qo'shilmagan, erkin joylashgan, har biri alohida urug'chi hosil qiladigan mevakargchalardan iborat ginesey. apokarp ginesey deb ataladi. Apokarpli ginesey eng sodda bo'lib, magnoliya, pion va ayiqtovonlar uchun xos. Ba'zan ginesey bitta mevakargcha (urug'chi)dan iborat (mas, burchoqdoshlarda). Evolyutsiya davomida mevakargchalar qo'shilib ketib, 3 xil tipdagi senokarp ginesey hosil bo'ladi. Yon tomonlari bilan o'zaro qo'shilib o'sgan yopiq mevakargchalar (ularning urug' kurtagi choklari bo'ylab, ya'ni uyachalar burchagida joylashgan) sinkarp ginesey hosil qiladi (lola). Sinkarp gineseydan ayrim mevakargchalarning ajralib chiqishi, biroq ular qirralarining ajralib ketmasligi tufayli parakarp ginesey hosil bo'ladi (bodring, qovoq, lolaqizg'aldoq). Parakarp ginesey bir uyali bo'lishi va urug'kurtaklari ginesey devorida joylashganligi bilan sinkarp gineseydan farq qiladi. Boshqa hollarda parakarp ginesey bevosita apokarp gineseydan kelib chiqqan. Sinkarp ginesey tugunchasi to'siqlarining yo'qolib ketishi natijasida bir uyali lizikarp ginesey vujudga kelgan. O'zaro qo'shilib ketgan bir necha mevakargchalardan hosil bo'lgan gineseymurakkab urug'chi deyiladi.

Ginetseyning eng muhim qismi tuguncha hisoblanadi, unda urug'kurtak joylashadi, gul tugunining ustida ingichka ustuncha, uning uchida esa shakli har xil tumshuqcha boladi

Ustuncha tumshuqchani tuguncha bilan birlashtiradi va tumshuqchani ozm i-ko'pm i balandlikka ko'tarib changlarni qabul qiladi ham da changlanishni osonlashtiradi.

Tugunchaning ichida urug'murtak joylashadi. Urug'lanshdan keyin, bulardan urug' hosil bo'ladi. Shunday qilib, tuguncha urug' murtaklari bilan birga ginetseyning eng muhim qismini tashkil etadi. Talaygina sodda oilalarda masalan, ko'pchilik ayiqtovondoshlar, magnoliyadoshlar, ko'knorguldosh va boshqalarda ustuncha taraqqiy etmasdan qoladi.

Gineseyning har xil tiplari:

1 - tuguncha; 2 - ustuncha; 3 - tumshuqcha.

Bunda tumshuqcha tugunchaning ustida turadi va bandsiz tumshuqcha deb ataladi. Sham ol yordamida changlanadigan ba'zi o'simliklar (g'aladoshlarda) ham ustuncha taraqqiy etm aydi. Ba'zi o'simliklar (qulupnay, g'ozpanja yoki beshbarg) gul tuguni baravar o'smaganligi sababii ustuncha tugunchaning yonidan, labguldoshlar. karnpirchopondoshlarda esa tuguncha asosidan o'sib chiqadi. Urug'chi (ginetsey) xillari. Bir gulning urug'chi barglari (meva bargiari) bir-biri bilan tutashmagan holda, har qaysisi alohida urug'chiga aylansa, bunday urug'chi apokarp ginetsey deb ataladi.

Qazilma holda topilgan qadimgi yopiqurug'lik o'simliklardan Degeneriada eng sodda monomer bitta meva bargdan tashkil topgan apokarp ginetsey bo'lgan. Hozirgi o'simliklardan apokarp ginetsey ayiqtovondoshlar, atirguldoshlar, zirkdoshlar va boshqa oilalarning vakillarida uchraydi.

Evolyutsiya jarayonida eng sodda meva barglarning ixtisoslashuvidan uchlari qayriib stilodiy (ustuncha) shakliga kirgan. Ayiqtovondoshlar oilasining vakillarida eng sodda mevachi barglar uchraydi. Ginetseyning evolyutsiyasida ro'y bergan eng muhim o'zgarishlardan biri, bu senokarp ginetseyning va ostki tugunchaning rivojlanishidir. Bir necha urug'chi barglardan tashkil topgan ginetsey senokarp ginetsey deb ataladi. Senokarp ginetseyda mevabarglarning tutashib ketishi ko'pincha tugunchada bo'lib, stilodiy tutashmagan qolishi mumkin (masalan, labguldoshlar, murakkabguldoshlar, chinniguldoshlar va boshqalar). Tutashmagan qolgan stilodiy va tumshuq parraklariga qarab ginetsey qancha mevachi barglardan yuzaga kelganligini aniqlash mumkin.

Ba'zi oilalarda (kam pirchopondoshlar, sigirquyruqdoshlar, butguidoshlarda) mevachi barglar butuniy tutashib, ustunchani hosil qiladi. Senokarp ginetsey uch xil bo'ladi: sinkarp, Parokarp va lizokarp.

Sinkarp ginetsey yoki ko'p chanoqli (uyali) urug'chi. Sinkarp ginetsey apokarp ginetseydan hosil bo'ladi. U yerdə meva barglarning chetlari ichkariga o'ralib, yonlari bir-biriga tutashadi va chanoq (uya) deb ataladigan xonalarga ajralgan bitga gul tuguni hosil bo'ladi.

Parokarp ginetsey (yunon. para - oldida yondosh, karp os - meva) deb bir necha mevachi barglarning yig'indisidan hosil bo'ladigan bir xonali urug'chiga aytiladi. (gunafshadoshlar, qaraqatdoshlar, gazak o'tdoshlar, shum g'iyadoshlarga xos beigidir)

Lizokarp ginetsey (yunon. lizis - eritish yo'qotish) evolyutsiya jarayonida sinkarp ginetseyning chanoqlar orasidagi pardasining erib yo'qolib ketishidan bir xonali tuguncha hosil bo'ladi. Bunday ginetsey primula va chinniguldoshlarga xosdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Botanika (o'smlilar morfalogiyasi va anatomiyasi) M. I. Ikromov, X.N. Normurodov, A. S. Yuldashev.
2. Botanika (o'smlilar anatomiyasi va morfalogiyasi) A.S .Dariyev , T.A.Madumarov, E.Y. Ro'zmatov.
3. И.П Аскарлов, Н.Т Муйдинов // Qoramol terisidan tibbiyotda foydalanish uchun tovarlar olish va kimyoviy tarkibini aniqlash // Журнал химии товаров и народной медицины. 2022. 1 (1), 36-55.
1. I.R Askarov, N.T Muysinov // Determination of chemical composition and antioxidant activity of lemon varieties grown in the natural climate of Uzbekistan ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal 2021. 11(11), 599-603.
2. A.I Rakhmonovich, K.S Mizaraimovich, M.N Tohtarovich // Antioxidant activity of lemon varieties mevera and Uzbek fruit // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. 2022. 12 (5), 799-801.
3. Radjabov O.I., Turayev A.S, Atajanov A.Yu, Muysinov N.T, Avezov H.T, Ruziyeva M.J, Azimova L.B, Buriyev D,A // Study of physico-chemical properties of biomaterial obtained based on structured collagen // Austrian Journal of Technical and Natural Sciences № 7–8 2022 July – August. V. 48-53.
4. Мўйдинов Н.Т., Раджабов О.И., Халилова Г.А., Гулямлов Т., Атажанов А.Ю, Тураев А.С. Коллаген асосида олинган плёнкарнинг структурасини ва реологик хоссаларини ўрганиш // Фармацевтика журнали. Тошкент. 2018. №3. – Б.69-72.
5. Патент РУз № IAP 05873. Гулямлов Т., Муйдинов Н.Т., Атажанов А.Ю., Жумаева Ш.Х., Шомуротов Ш.А., Раджабов О.И., Тураев А.С. «Способ получения аппликационного средства». 20.06.2019. // Расмий ахборотнома. –2019. –№7.
6. Muysinov N.T., Radjabov O.I., Gulyamov T., Turaev A.S., Atadzhanov A.Yu., Khasanov Sh.M., Yuldashev U.A. Studying role of collagen-film in the wound healing process // XIII International Symposium on the Chemistry of Natural Compounds. Shangai. 2019. –P.152.